

כב. אם היה בו מום שאפשר לבטל עליו שידוך, אבל כבר נתרפא ממנו כבר לפני השידוכין, אין שום קפידא בזה בין באיש ובין באשה, ואם גם דעת הרופא כן שהוא כבר נתרפא מחוליו, אין עליו שום חיוב לגלות מום שהיה בו רעה.

הח"י 1234567
המח"י 1234567
המח"י 1234567

ד"ך. מי שהיה לו חולשה בילדותו, וכתוצאה מזה התעלה, ושוב אח"כ נתרפא, ובעת לוקח תרופות כדי שלא יחזור למחלתו. אם הרופא מצוהו להמשיך בנטילת התרופות, חייב להודיע דבר זה למשודך. וכ"ש אם היה זה חולי נכפה, והוא מעלים את הדבר, הרי הוא נוהג מנהג רמאות, אכן אם היה לו חולי וחולשה אחרת, ויברר כי הוסרה מחלתו לגמרי, מותר להסתיר את הדבר בעת השידוכים רע"ב.

הח"י 1234567
המח"י 1234567
המח"י 1234567

תיתי נישוש שהמשתדך אינו מן הרוב שמקפידין, וספיקו של הרדב"ז אינו אלא באופן שהוא טוען בפירוש שהוא המועטים המקפידין. וכתב שגם אין בזה מדת חסידות לגלות סתריו ולעורר מדנים על עצמו, ואדרבה חיובא רמיא עליו להקדים עצמו לדבר מצוה לישא אשה כדי לקיים מצות פריה ורביה, וע"י שהוא מתחסד בזה, הוא מעורר על עצמו קטגוריא ומתבטל מן המצוה. ע"ש.

רע"ב כן כתב בשו"ת קנה בשם (חלק א סימן קכא, דף קסח ע"א), שמי שהיה בו מום ולבסוף נתרפא ממדומו, וכעת חלף עבר ממנו, בין אם היו אלו מומין שמוזכרין בש"ס ופוסקין שמגרשים עליהם, ובין אם היו מומין שמדרך העולם להקפיד עליהן, אינו עושה שום רמאות אם הוא מסתיר את הדבר שהיה בו פעם אחת מומין, וכמבואר בשו"ע (אהע"ז סימן לט סעיף ו), שאם התנתה האשה בקידושין על מנת שאין בו מומין והיו בו מומין והלך אצל הרופא וריפאו הרי זו מקודשת, שאין גנאי לאיש במומין שכבר נתרפאו, והאשה אינה מקפדת על זאת, משא"כ באשה שאם התנה האיש על מנת שאין בה מומין, והיו בה מומין והלכה אצל הרופא וריפאה, אינה מקודשת. וכתב הח"מ (אות י) והב"ש (אות יז) שהטעם הוא מפני שהיא נמאסת בעיניו כשזוכר שהיו בה מומין, משא"כ באיש כשנתרפא אינו נמאס בעיניה, ומיירי שם כשהיו המומין בשעת הקידושין שכזה יש חילוק בין איש לאשה, אבל אם נתרפאו המומין עוד קודם הקידושין גם באשה מקודשת, וכמבואר בח"מ וב"ש שם, שאין האיש מקפיד רק שלא יהיה בה עתה מומין בשעת הקידושין ואף שתתרפא מ"מ היא נמאסת בעיניו, שהרי לא התנה ע"מ שלא היו בה מומין לעולם, וא"כ כ"ש כשנרפאו קודם השידוכין שאין שום קפידא על זה בין באיש ובין באשה, ולפי"ז בנידון דידן שהשואל אומר שלפי דעת הרופא הוא כבר נתרפא מחוליו, אין עליו שום חיוב לגלות על מום עובר שהיה בו. עכ"ד. ע"ש.

רע"ב כתב מהר"ר מאיר בראנדסדופר ז"ל בשו"ת קנה בשם (חלק א סימן קכא, דף קסח ע"א), אודות בחור אחד אשר בילדותו אירע לו פעם אחת מקרה רעה שנתעלה ונפל בחלישות, וזמן מה אחר זה אירע

פתיחי עזר

1234567

לו דבר זה שנית, והתחיל אז לעסוק בתרופות ודרש ברופאים להתרפאות מחולשה זו, ומאז והלאה לא אירע לו שום און, אמנם מאז ועד עתה הוא ממשיך ליטול להתרופות הנז', ולפי דעת הרופא הוא כבר נתרפא לגמרי מחוליו ואינו צריך עוד לשום תרופה, אלא כדי להיות בטוח שלא יחזור ח"ו לחוליו הראשון, הרי הוא מצוהו שלא יפסיק מלהתרפאות בתרופתו שנתן לו אז, וכעת עת הזמיר הגיע והתחיל להתקשר בשידוכין, ונפשו בשאלתו אם מותר לו להסתיר את הדבר, ולא ישמע על פיו מענין זה כלל ועיקר, כי אם יגלה טפח מזה הענין אף שיכסה טפחיים, הוא מן הנמנע שיוכל להשתדך, כי יסוגו אחר ממנו, ולא יהיה מי שירצה להשתדך עמו.

וכתב שנראה כי החולי שהיה לו הוא חולי הנכפה רח"ל, והנה מור"ם ז"ל בספר המפה (אהע"ז סימן קנד סעיף ה) כתב מי שהוא נכפה, י"א שאינו מום באיש, ואין כופין על זה לגרש, ומ"מ אין כופין אותה שתחיה עמו, ובאתה מחמת טענה, והוא סברת המרדכי כתובות (רמז רא) בשם הראב"ה. וי"א דהוי מום באיש וכופין לגרש והוא סברת הרא"ש בתשובה (כלל מב). ובח"מ (סימן קיז אות יט), ובב"ש (אות כא) פסקו כדעת הרא"ש דסכנה הוא לשמש עם הנכפית. ובשו"ת מהרי"ט (חלק א סימן קיג), האריך לבאר דמוכח מתשובת הרא"ש דאין חילוק בין איש לאשה בזה, ובשניהם יש סכנה. אמנם בשו"ת חתם סופר (חאהע"ז סימן קטז) כתב דפלוגתייהו דהראב"ה והרא"ש הוא אם החולי הוא חולי המדבק, כי בשנים קדמוניות היו נשמרים מארבע אמות שלו כדי שלא ידביק אחרים בחוליו. ורופאי זמנינו מחליטים שאינו מדבק כלל ואינו מזיק אפילו לאשת חיקו, אם אינו מאיס ובחלה נפשה בו (וכמובא בשלחן העזר סימן א סעיף ו, שמלה לצבי אות ב), ומבואר בשו"ת חת"ס הנ"ל בעובדא ידידיה שנשאל שם באחד שנשא אשה ולא גילה מקודם שהוא בעל חולי הנכפה רח"ל, דהגם שלא רצה להכריע בין הפוסקים הנ"ל, אם מותר לכופו לגרש או לא, מ"מ פשיטא ליה דרמאות עשה בזה שלא גילה את מומו מקודם הנישואין. והשתא בנידון דידן שהשואל אומר שכבר נתרפא מחוליו, מ"מ כתב הח"מ (סימן קיז אות יב) בדרך אפשר, שאם טען על אשתו שהיתה נכפית פעם אחת בילדותה, יש לחוש שמא תחזור ותהיה נכפית תחתיו, ומסיק שם שצריך להתיישב בדבר למעשה אם פטור בלא קנס כשמברר על משודכתו שהיה לה בילדותה חסרון הנ"ל, והביא דבריו הב"ש (סימן לט אות יז), ומשמע דס"ל דאין בזה רפואה בדוקה. והגם שהח"מ כתב דבריו בדרך אפשר, מ"מ בודאי שדורך העולם להקפיד בזה, ובפרט בנידון דידן שאירע לו מקרה בילדותו שני פעמים, כבר מבואר בשו"ת הרדב"ז (חלק ד סימן אלף קצד) דבכה"ג הוי כבר נתחזק בחולי, דקיי"ל בתרי זימני הוי חזקה בר מווסתות ושור המועד, ובודאי שהחשש בזה הוא יותר גדול שמא יחזור ח"ו למחלתו.

ובשו"ת הרי בשמים (חלק ב סימן קסט) האריך בעובדא שהכלה היה לה בילדותה חולי הנכפה רח"ל, ואבי הכלה אומר שכבר הוסרה המחלה מקרבה, והביא מתוס' חולין (טו: ד"ה כגון), דבחולה והבריא שכיח הדבר שיחזור לחוליו, ומכ"ש בחולי הנכפה רח"ל שידוע שהדרך הוא להתעורר מחדש גם לאחר זמן כביר, ובודאי יש קפידא רבה בזה, וכיון שלא נודע להחתן מזה בשעת ההתקשרות הרי זה כנדרי שגגות ולא חל עליו חרם הקדמונים. ע"ש. וכ"כ בספר שלחן העזר (סימן ב סעיף ה, שמלה לצבי אות ה).

אוצר החכמה

כה. מי שהטעה את חבירו בענין שידוך מפני כבוד משפחתו, ולא סיפר על רוע מעלליו של החתן, והגיעו ימי התשובה ומתחרט על מה שעבר על לאו (ויקרא יט, יד): "וּלְפָנַי עֹזֵר לֹא תִתֵּן מִכָּשָׁל", אם ידוע שלא ישתנה לאחר הנישואין, צריך לגלות להם, שלא יכשלו בו. אבל אם אפשר שישתנה אחר הנישואין לא יאמר, ושב ואל תעשה עדיף רפ.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

פְּתַחֵי עֶזֶר אֶתְּחִיל וְאֶתְּחִיל עֶזֶר אֶתְּחִיל וְאֶתְּחִיל
וְזוֹ הַלֵּכָה הָעֵלָה הָרַב קָנָה בִּשְׁם הַנִּ"ל, שְׁמִי שֶׁהִיָּה לוֹ חוֹלִי הַנוּפֵל וְהַנִּכְפָּה בִּילְדוּתוֹ רַח"ל, בּוֹדָאִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מְנַהֵג רִמָּאוֹת אִם הוּא מַסְתִּיר אֶת הַדְּבָר. אִמְנָם אִם יִכְרַר הַשּׁוֹאֵל שְׁחוּלִי וְחוֹלְשָׁה אַחֶרֶת הִיתָה לוֹ, אִפְשָׁר לְצַדֵּד בּוֹזֵה לְהַקֵּל אִם יִכְרַר שֶׁהוֹסֵרָה מַחֲלָתוֹ לְגַמְרִי מִמֶּנּוּ. אִמְנָם לְפִי דְבָרָיו שֶׁהָרֹפֵא מְצוּהוּ שֶׁלֹּא יִפְסִיק מִלְּהַתְרַפֵּא בְּרִפּוּאָה שְׁנֵתָן לוֹ, מִבּוֹאֵר שֶׁאֵין לְרֹפֵא דְבַר בְּרוּר בּוֹזֵה שֶׁהוֹסֵרָה מַחֲלָתוֹ לְגַמְרִי, וּבּוֹדָאִי שְׁדֹרֵךְ הָעוֹלָם לְהַקְפִּיד בּוֹזֵה, וְעוֹשֶׂה בּוֹזֵה רִמָּאוֹת אִם מַסְתִּיר אֶת הַדְּבָר. ע"כ ד. ע"ש.

רפ בן כתב מהר"ר שלום יוסף פיינגבוים ז"ל בשו"ת משיב שלום (סימן רעט, דף קמא ע"ג), אודות איש אחד שבא כן ודרש אל השואל וחקר ממנו עי אדות בחור א' בן עירו שידעו ומכירו, מה טיבו? כדי להשתדך עמו מפני ייחוסו. אך ששמע עליו שמוחזק לבן בליעל ורע מעללים, וגם שמץ למינות נזרקה בו, ובכלל סנו שומעניה מאד, ויען כי באמת משלשלת היוחסין הנהו נכד אדמורי"ם מפורסמים מפולין, ונפשו חשקה לקחתו לחתן עבור בתו ואולי שקר ענו בו, ע"כ אליו הוא נושא את נפשו בשאלתו להעמידו על האמת. ובהיות שהנשאל היה ידיד לבני משפחתו של הבחור ויוצא נכנס בביתו, ע"כ כחס על הנער ובני משפחתו, ולא היה כחס על הבתולה והוריה, והכחיד תחת לשונו והכחיש כל שמועה לא טובה ששמע הפלוני. ופלוני סמך עליו ונשתדך עמו. ועתה בהגיע תור ימי אלול זמן התשובה, שב וניחם על רעתו, ושואל אם מחוייב לתקן אשר עיות ולגלות להמחותן האמת למען ידע להזהר בעוד מועד, כי לימים עוד מצער כמשלש חרשים הוגבל זמן החתונה. או דמוטב לאחוז בפלך השתיקה ושוא"ת עדיף, כי גנאי גדול למשפחתו לכשינתק הקשר וכדי בזיון.

והשיב, דהא ודאי דלא טוב עשה מעיקרא. דאמר מילי דשיקרא, וגם עבר על: ולפני עור לת"מ שיעצהו לפלוני עצה נבערה, ויותר מהמה גרם מכשול לנערה, אשר אם תינשא לו תהא בידו מסורה, ומי יודע אם תוכל לדור עמו או תיעגן ותיתיב באלמנות חיות צרורה, אם לא ירצה לפוטרה. וע' סהמ"צ להרמב"ם ז"ל (מצל"ת רצ"ט), ובמג"א (סוס"י קנ"ו) מבואר שזהו הלאו דולפעלת"מ, ואעפ"י שגם יפרסם ולדבר על רע מעללים כמו שהוא איכא אפשר חשש לישנא בישא וללמד לשונו לומר: "איני יודע" עדיף, אבל לומר לרע טוב ודאי אסור. ובפרט שבאמת אין בזה משום לה"ר ומצוה לפרסם רשעים. והא דמותר לשנות מפני דרכ"ש, ע' יבמות (סה:) היינו דוקא כגונא דהתם דמייתי: "אביך צוה לפני מותו", כו' והא דואדוני זקו. והובא במג"א (סוס"י קנו) דדוקא לשעבר ולא להבא.

פְּתִיחַ

ועכ"פ היכי שהדבר נוגע להכשיל אחרים חלילה לשנות. והיכי ס"ד דהוי מפני דרכי שלום. ואין שלום אמר ד' לרשעים לזווגם עם אחרים הכשרים, כי לא ינוח שבט הרשע וכו'. ועכשיו שכבר נכשל בזה, הנה אם באמת יש חשש שמפני רשעו לא תוכל הנערה לשבת עמו שבת אחים, ותהא מוכרחת להיפטר ממנו, ומי יודע אם תעלה בידה. בודאי שחייב לגלות און אביה או אזנה בצינעא ולהתודות על חטאתו ויתקן אשר עיות, אמנם הוא דבר פלא אם לא ישמע המחותן עד כה ממנו, ובפרט שכבר גילה דעתו ששמע אדותיו דסנו שומעניה. אלא שחקר ודרש ממנו אם אמת נכון והרי מסתמא שמע גם מאחרים. ואם אין חשש הנ"ל ברור ויוכל להיות שאעפ"י שהוא כעת פוחז וריק ורע מעללים, אדרבא לכשישאנה והיא טובת שכל ויראת חטא ותדע להתנהג עמו באהבה ובשלום ובמישור, תנחהו במעגלי צדק ותחזירהו למוטב, א"כ אין פשע להיות חבר לאיש משחית בכהאי גוונא להחבר עמו כדי להחזירו למוטב, והנסיכון יורה לנו כי הרבה אישות עושה, וכי תמצא אשה חן בעיני בעלה תפעיל עליו הרבה. והרי מצינו בדחז"ל שנענש יעקב אעה"ש על שמנע את דינה מעשו שאפשר היתה מחזירתו למוטב (בר"ר פע"ו סימן ט). וכ"ת התם היה גלוי לפני הקב"ה שבודאי היתה מחזירתו למוטב, ומצינו שגם במידי דתליא בבחירה הקב"ה יודע עתידות, וכדכתיב: "וקם העם הזה וזנה", וכדאיתא בסנהדרין (צ:): מקרא זה דנקיט מיהא פלגא שהקב"ה יודע עתידות. וכלומר אפי' בדבר שתלוי בבחירה, וזוהי הרבותא שיודע עתידות אעפ"י שהבחירה חפשית. אבל הרי משום שהקב"ה יודע ולפניו גלוי אינו בדין לענוש את יעקב, וע' שבת (נה:): אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי. וע' בנוב"ק (חאו"ח סי' לה) באורן, שיש בזה פלוגתא אם בכה"ג נאמר גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, והעלה שם שאם הוא הגורם ודאי חייב להודיע. וע' בשו"ת ד"ח (ח"א סי' לד - לו), ובניד"ד שהוא גברא שאמר דברי שבח על ראש בליעל, ל"ה גורם גמור. ואעפ"י שלענין דיני ממונו הדין הוא בשאלו על הדינר אם טוב הוא, וא"ל חזי דעלך קסמיכנא ונמצא רע חייב לשלם (ב"ק ק.). עי' בשו"ע (חו"מ סימן ש"ף), ולא תשיב גרמא בעלמא. מ"מ כבר כתבתי שכיון שהרגיש ושמע בעצמו דסנו שומעניה לא הי"ל לסמוך על כבודו בלבד, כיון שידוע דרך העולם בזה שאין מגלין מומי בני אדם בעת שידובר גם נכבדות בשידוכין. והעיקר כמ"ש שאם אין כאן ברי היזקא להנערה, ויוכל להיות שידורו באהבה וחיבה ואדרבא נקבה תסובב גבר ותחזירהו למוטב קצת, אולי שוא"ת עדיף. עכ"ד. ע"ש.

ולעיקר דבריו שבכל דבר שאין מועיל כלום במה שיאמר, עדיף שישתוק, הנה מצאתי כה"ג בשו"ת רב פעלים (חלק א חאהע"ז סימן ב), אודות ראובן שקדש אשה בוגרת בחזקת בתולה, וגם אביה ואמה וכל קרוביה היו יודעים שהיא בתולה, אך אחר הקידושין תקף נודע לאביה ואמה שהיא היתה בעולה קודם אירוסין כמה פעמים מבחור אחד שהיה כשר לה. והנה אחר הקדושין כשלשה חודשים, רצה ראובן לעשות החופה, וידוע כי המנהג פה עירינו בג'דאד, בליל החופה, שבעת שיכנס החתן לחדר הכלה לבעול אותה, יסגור הפתח וישבו אצל הפתח מבחוץ כמה נשים מקרובי הכלה ומקרובי החתן, וימצא ג"כ שנים ושלשה אנשים ג"כ עומדים שם מקרובי החתן וחביריו, וכולם מצפים וממתנים על בעילת החתן ודם הבתולים, והחתן אחר שיגמור בעילתו ילבש בגדיו ויפתח הדלת לצאת, ונכנסת אשה אחת הממונה על כך שמוריז אותה מאשט"י. ונכנסים עמה נשים מקרובי החתן ומקרובי כלה לראות הבתולים. ואם ראו דם בתולים

פְּתַחֵי עֶזְרָא

אז מריעין הנשים בקול הלולא בפיהם לסימן טוב, ואם לא מצאו דם בתולים אומרים לא בעל כראוי וחוזר לבעול פעם שנית, והנה האשה הנז' אשר נתקדשה לראובן, מאחר שידעו אביה ואמה את מעשה הרע שקרה לה קודם קדושה שכבר נשכרו בתוליה שהיא בעולה, הוכרחו לעשות ערמה שיראה החתן דם בעדים אחר בעילתו, וגם קרוביו יראו את הדם כדי לכסות חרפתם, וכך עשו ועלתה בידם, והחתן וקרוביו חשבו שאותו הדם שראו הוא דם בתולים שיצא מן הכלה. והנה אדם אחד קרוב לבית הכלה גורע לו הדבר, וידע שעשו ערמה ולא הוכיחם על זאת, כי אמר הם מוכרחים לעשות כן מפני השלום, וגם מפני הבושה והחרפה והלעו, יען כי זאת נשאת אחר הקידושין בשלשה חדשים, ושמו יחשבו שנבעלה אחר קדושין, ומי מפס, ובאמת הם יודעים בבירור גמור שלא נבעלה אלא קודם קדושין. והנה אתרמי אח"ז היה אותו הקרוב לומר משנה מסכת כתובות, וראה כתוב בפרק ראשון, הנושא את האשה ולא נמצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדיך, והלה אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות, ר"ג ור"א אומרים נאמנת, ר"א לא מפיה אנו חיים אלא ה"ז בחזקת בעולה עד שלא תתארס והטעתו עד שתביא ראיה לדבריה ע"כ. ובשעה שלמד אותה הלכה עלה בלבו להסתפק, אולי יש צד איסור בזו הערמה, יען כי זה הבעל קדשה בחזקת בתולה, והיא היתה בעולה, וקדושי קדושי טעות, ועדיין היא פנויה שאינה מקודשת, וצריך לעשות לה קדושין מחדש שתהיה אשתו כדת משה וישראל, ועל זאת בא אותו הקרוב לשאול מה דינה של ריבה זו. גם שואל את"ל שצריך קדושין מחדש, אם מחוייב לספר הענין הזה לבעלה כדי שיקדשנה שנית, שאם הוא לא יאמר לו איך ידע, ויש חשש לאידך גיסא שאם יאמר לו ודאי יהיה שנאה וקטטה ומריבה בין הבעל ואשתו כל הימים, ומי יודע מה יוולד מן המריבה הזאת. והרב פסק להלכה בנידון השאלה דידן הנז', ועשה ס"ס והוא מתהפך, ולכן כיון דאם יגלה הדבר לבעל יהיה מזה קטנות ומריבות, וגם בזיון משפחה, ואפשר שיוולד מזה רעות הרבה, הא ודאי יש לסמוך על ס"ס הנז' ולא יגלה לבעל כדי לעשות קדושין מחדש, ואע"ג דנוגע דבר זה לממון בשביל מאתים ותוספת כתובה דלית לה, ועיין בב"ש ואחרונים, מ"מ השתא לא ניתנה לגבות, ומי יודע אם תבא לידי גביה אח"כ, ועכ"פ יודיע זה הקרוב לה ולקרוביה שאם תבא לידי גוביינה תמחול המאתים ותוספת כתובה, ולא תגבה אלא מה שיעלה לה כפי הדין. עכ"ד. וא"כ כ"ש וק"ו שלא לגלות לו להמס את לבבו, וכל ימיו יהיה בצער.

ולפי דרכו שכל הטעם שלא יגלה את אזנו לחינם כדי שלא יבוא לידי צער, ראיתי לו עוד בשו"ת תורה לשמה (סימן קד), אודות עיר שמנהגם לשמש לאור הנר בלילה הראשונה של החופה דוקא, אי אריך למעבד כן לשמש לאור הנר, ואם נכון לבטל מנהג זה, כי מה טעם יש בו להתיר תשמיש לאור הנר בלילה הראשונה דוקא. וכתב שאף שטעם איסור תשמיש לאור הנר משמע בגמרא דנדה (יז.), שהוא דומה לטעם איסור תשמיש לאור היום, שהוא טעם פן יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ואע"ג דלת"ח שרי לשמש ביום ע"י שיאפיל בטליתו, עכ"ז הפוסקים אוסרים באור הנר גם באפלת טלית וכנז' כל זה בהרמב"ם (איסורי ביאה פכ"א) ובש"ע (אה"ע סי' כ"ה), וש"ע או"ח (סי' ר"מ). ע"ש, ומ"מ בבעילה ראשונה של בתולה נראה דשרי בודאי משום הכרח כדי שיראה דם בתוליה לנגד עיניו, ואם ישמש במחשך יהיה לבו נוקפו אולי היתה בעולה ועשתה איזה עורמה להביא עדים מלוכלכים בדם עוף וכיוצא וקנחה בהם, ותאמר

כז. אסור לשדך שנים שאינם שומרי תורה ומצוות – באופן שידוע לנו שבודאי שלא ישמרו מאיסור גדה, והמזווגם עובר משום (ויקרא יט, יד): "וְלִפְנֵי עֹר לֹא תִתֵּן מִבְּשָׁל", וכל שכן שאין לסייע בידם להינשא. ואף שיש כמה צדדים להיתר, אין להקל בזה. מיהו אם מלאכתו ופרנסתו בכך, והוא נוטל על זה שכר, יש להקל רפ"א.

א"ת 27:24567

ז"ך. אמנם זוג שאינם שומרי תורה ומצוות שכבר החליטו להינשא, מותר לסדר להם חופה וקידושין, כי בלא"ה הם דרים ביחד, ועוברים על איסור הגדה, ואף שיש חשד של זנות האשה תחת בעלה, מ"מ הדבר הוא ספק, ואין בו משום (ויקרא יט, יד): "וְלִפְנֵי עֹר לֹא תִתֵּן מִבְּשָׁל", ועוד כמה טעמים המבוארים בתשובת עמודי משפט (חלק א חאהע"ז סימן ו). אכן אם הם מאותם הפרוצים שמסכימים לנשותם לזנות ולא רואים בזה שום עוון אלא פתיחות, אסור לסדר להם חופה וקידושין, כי מוטב שתשאר פנויה מאשר תהיה אשת איש ותשטה תחת בעלה, ושמא תביא גם ממזרים לעולם רפ"ב.

א"ת 27:24567

כח. מי שביקש לישא אשה בגיל מסויים, והטעוהו ע"י שהראו לו תעודת לידה מזויפת, ונודע לו כי הכלה או החתן גדולים מהגיל שאמרו לו בתחילה, יכול לבטל את קשרי השידוכין, ואינו מתחייב לשלם את הקנס כנהוג, כיון שהוא מום גמור, שהרי ביקש גיל פלוני, ולא זה מה שהביאו לו, ולא עשה קנין על דעת כן, וגם אין רגילות לבדוק אם גיל הלידה אינו נכון. וראוי לב"ד לקנוס את אלו שהטעו אותו, וישלמו כאשר ישיתו עליהם בעבור הבושת של

א"ת 27:24567 פתחי עזר א"ת 27:24567

אלו דם בתולים שלה, ולכן כדי שלא יהיה לבו נוקפו בזה ובכיוצא בזה, הותר לו לשמש לאור הנר כדי שיהיה הכל גלוי לנגד עיניו ויתברר אצלו כי בתולה היא, ובזה תהיה חביבה בעיניו ויכרות ברית אהבה עמה. זהו הטעם למקומות הנוהגים בזה, ולא כמו שחושבים העולם שנהגו בזה מפני שפעם ראשונה עדיין לא עשה מעשה, יהיה בהול וחוששין פן לא ידע לכוין מעשיו כראוי, כי דבר זה אפשר להיות אצל בחור ומה טעם נוהגין כן גם באלמן שנשא בתולה שכבר הוא בקי ומכיר הדרך אשר ילך בו היטב, אלא ודאי הטעם הוא כמו שאמרנו והוא לטובת שניהם החתן והכלה. עכ"ד. ע"ש.

רפ"א כן העליתי בעניי בשו"ת עמודי משפט (חלק א חאהע"ז סימן ז). יע"ש ותרו"ץ.

רפ"ב כן העליתי בעניי באורך בשו"ת עמודי משפט (חלק א חאהע"ז סימן ו). יע"ש ותרו"ץ.

החתן או הכלה רפ"ג. אמנם אם לא התנה שרוצה לישא אשה בגיל מסויים,

הנה כתב המגיד משנה (פט"ו ה"ג) שאם היה הדבר שהלוקח יכול להבחינו לאלתר כגון שיכולים

לנסותו ולטועמו, ולא הקפיד לעשות כן, והמוכר מכר לו סתם, אינו חוזר. עכ"ל. וכן כתב הסמ"ע

(סימן רלב אות י), ובבאר הגולה (אות י). וכן כתב מרן גופיה בבית יוסף (סימן רלב ס"ד). ע"ש. אמנם מה"ר

יהודה רוזאניס ז"ל במשנה למלך (מכירה פרק טו הלכה ג) הביא למגיד משנה הנ"ל, שאם היה הדבר

שהלוקח יכול להבחינו לאלתר ולא הקפיד לעשות כן שאינו חוזר. וסיים, שאין ספק שסברת המגיד משנה

בשם יש מי שאומר חולק על הרי"ף והרמב"ם, שהרי לדברי יש מי שאומר משמע שאין חילוק בין אונאת

דמים לנמצא בו מום, דכך לי יכול להבחינו לאלתר – כמו עד שיראנו לתגר או לקרובו. ולפי דברי הרי"ף

והרמב"ם לא אמרו כן אלא לגבי אונאה. עכ"ד. ע"ש. וראיתי למהר"ד אישטרושה ז"ל בספר מגן גבורים

(סימן ח"י), שכתב בנותן טעם לסברת המגיד משנה, שלכאורה סברת הרב המגיד נראית מנוגדת לסברת

הרי"ף והרא"ש, והאריך וכתב שיש להסכים את כל הסברות ולומר שהשיעור שקבעו חכמים בכדי שיראהו

לתגר או לקרובו אינו כשיעור של טעימת הדבר ונסיונו, משום שבדין אונאה אין להמתין בדבר, אלא שאמר

שמדרך העולם שהלוקח מקח מיד כשלוקח אותה הולך לראותו אם נתאנה בדבר או לא, ואם לא הלך – היינו

משום שלא חשש לתבוע אונאתו ומחל עליה. אבל אין כן המדה בעניני המומין, שאין דרך ללכת ולראות

אם יש בו מום או לא, דמסתמא אין בו מום, אבל אם יכול לנסות הדבר ההוא בעצמו מבלי ללכת להראות

לתגר אפילו לדעת הרי"ף והרא"ש, כיון שלא עשה כן מחל. אבל בדבר שאינו יכול לנסותו מיד, בזה מיירי

הרי"ף והרא"ש שאם אחר זמן נתגלה שיש בו מום ולא תבע גם בזה אמרין שמיד מחל. וא"כ אין ראייה ממה

שלא הלך לראות דמחל. באופן שאין מחלוקת בין הרי"ף והרא"ש עם היש מי שאומר שהביא הרב המגיד,

דכולהו בחד קינא נקטי. עכ"ד. ע"ש. וכסברא זו ראיתי שכתב מהר"ר יוסף נחמולי (תלמיד מהר"ח

אבואלעפייא) ז"ל בשו"ת אשדת הפסגה (חור"מ סימן יג, ד"ה ואחר החיפוש, דף צ ע"ב). ע"ש. וכ"כ

מהר"ר שמעון מרדכי ז"ל משאלוניקי בספר מטה שמעון (חלק ג חור"מ סימן רלב הגב"י אות יג, ד"ה אפשר

להסכים, דף כז ע"א). ע"ש. וכעין זה העלה האי תנא רבה מהר"ר יעקב חיים בן נאים ז"ל שד"ר ירושלים

לאלג'יר (תלמיד מהר"ר אפרים מונסונייגו) בשו"ת זרע יעקב (סימן כא, ד"ה תשובה, דף ל ע"ב), שהביא הרב

לסברת המגיד משנה בשם יש מי שאומר שכל מי שהיה יכול לבדוקו ולא עשה כן, איהו דאפסיד אנפשיה,

וכתב שבודאי שאין סברא זו חולקת על הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והגאונים, דהרי"ף בהלכות מיירי בדבר

שאיין הלוקח יכול להבחינו לאלתר, או שאין דרך לבדוקו לאלתר אפילו היה יכול להבחינו לאלתר, כיון

שאיין דרך להבחינו לאלתר כגון יריעות פשתן שנמכרים אגודות ואין דרך להתירם אלא רק לזמן

שיצטרך להם, ובהאי קאמר דחוזרים בשעה שימצא המום, אבל בדבר שדרך לבדוקו ויכול להבחינו לאלתר

והוא לא עשה כן, איהו אפסיד אנפשיה ואינו יכול לחזור בו בטענת מום. ועוד שבהלכות מיירי שלא מכר לו

סתם אלא אמר לו: "מטלטל שלם", ונמצא חסר, שבזה חוזר כיון שסמך על דבריו, אבל מכר לו בגד זה סתם

והיה יכול לבדוקו ולא בדקו, אינו חוזר. וגם מה שכתב הרמב"ם (מכירה פרק טו), שכל הלוקח סתם אינו

לוקח אלא הדבר השלם מכל מום וכו'. גם זה מיירי בדבר שאין יכול להבחינו לאלתר, או בדבר שאין דרך

פתיח עזר

לבודקו לאלתר. ואע"פ שלא הטריחוהו להראות לתגר או לקרובו, היינו משום דלא אסיק אדעתיה להראות לתגר דבר הנראה לו שאין בו מום, דבראיית המום שיכול לבודקו ולראותו ובדק ולא מצא, מה לי הוא ומה לי אומן? ולכך לא מחיל, וכשיגלה המום חוזר, אבל בדבר שהוא עצמו יכול לבודקו ולא הקפיד לבודק ודאי מחיל, דהו"ל כאילו ראה וקנה. עכ"ד. ע"ש.

ודע כי רוב הפוסקים נקטי בשיטה חדא כהרב המגיד משנה הנ"ל, שמום שהיה במקח חוזר בו אפילו לאחר כמה שנים, ודוקא שהוא דבר שאי אפשר לנסותו לאלתר בשעת המקח, אבל אם היה יכול לנסותו ולא ניסהו, הפסיד. וכ"כ הסמ"ע (חור"מ סימן רלב אות י), ובבאר הגולה (אות י). וכן כתב מרן גופיה בבית יוסף (סימן רלב ס"ד). ע"ש. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (חלק ג סימן תיז), וכ"כ מהר"ד אישטרושה ז"ל בספר מגן גבורים (סימן ח"י), ומהר"ר יוסף נחמולי (תלמיד מהר"ח אבואלעפיא) ז"ל בשו"ת אשדת הפסגה (חור"מ סימן יג, ד"ה ואחר החיפוש, דף צ ע"ב). וכ"כ מהר"ר שמעון מרדכי ז"ל משאלוניקי בספר מטה שמעון (חלק ג חור"מ סימן רלב הגב"י אות יג, ד"ה אפשר להסכים, דף כז ע"א). וכ"כ מהר"ר יעקב חיים בן נאים ז"ל שד"ר ירושלים לאלג'יר (תלמיד מהר"ר אפרים מונסונייגו) בשו"ת זרע יעקב (סימן כא, ד"ה תשובה, דף ל ע"ב), וכ"כ מהר"ר צדקה חוצין ז"ל רבה של בגדאד בשו"ת צדקה ומשפט (חור"מ סימן לו, ד"ה מעתה הבא), וכן כתב מהר"ר יצחק גאטיניו ז"ל משאלוניקי בספר בית ישחק על הרמב"ם (מכירה פרק טו הלכה ג, ד"ה ולע"ד, דף קה ע"ד). וכן העלה להלכה מהר"ר יחיא צאלח ז"ל ראב"ד צנעא בשו"ת פעולת צדיק (ח"ב סימן ג), שהסברא אשר יוצאת מפי כהן גדול הלא הוא הרב המגיד, חותמו אמת, ואין לערער אחריה. וכ"כ שנית (ח"ב סימן אר"ץ ד"ה ב"פ ט"ו). וכ"כ הגאון רבי אברהם ענתבי ז"ל ראב"ד אר"ץ זבת חלב בשו"ת מר ואהלות (חור"מ סימן רא, ד"ה ועוד בנדר"ד), וכ"כ מהר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חור"מ סימן רי"ן), שכל שסמכא דעתיה ולא בדק, אע"פ שהיה יכול לבדוק, הוי מחילה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה אסאד (ח"ב חור"מ סימן רכג ד"ה וה"ה פט"ו), וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן לה, ד"ה עוד עלה), וכ"כ שנית (ח"ב סימן ד"ה ד"ה ומלבד), וכ"כ בשו"ת דברי מלכיאל (ח"א סימן פו אות ו). וכ"כ מהר"ר עובדיה הדא"ת בספר עבד המלך על הרמב"ם (מכירה פרק טו הלכה ג אות ג, ד"ה וחזי הוית, דף סא ע"א). וכן כתב בשו"ת הלכה למשה אלבאז (חור"מ סימן מה), ושכן מבואר בהגהות מרדכי לכתובות (סימן רב"ץ) בשם תשובה להר"א ן' מיגאש ז"ל. וכ"כ מהרש"ך בתשובה (חלק א סימן יט, ד"ה ויראה לע"ד), וכ"כ מהר"ר אלכסנדר שמואל היילפרין ז"ל מלבוב מח"ס ראש המזבח בשו"ת מהרא"ש (סימן ס אות א, ד"ה מכתבו, דף צא ע"א), ושכן מבואר בש"ך (חור"מ סימן סו אות ד"ל), וכ"כ מהר"ר מלכיאל צבי טננבוים ז"ל בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ג סימן קסד, ד"ה והנה כת"ר, דף קכב ע"ג). וכ"כ מרן בחבי"ב בשו"ת בעי חיי (חלק ב חור"מ עץ הדר סימן פב, ד"ה תשובה, דף פג ע"ד), וכ"כ בתשובות הגאונים שערי צדק (חלק ד שער ו סימן ד, ד"ה וששאלתם), וכ"כ מהר"ר חיים מרדכי לבטון ז"ל ראש על אר"ץ רבה בשו"ת נכח השלחן (חור"מ סימן טו, ד"ה אבל מ"מ, דף ס ע"א) וכ"כ מהר"ר חיים נסים רפאל מוצירי ז"ל בשו"ת באר מים חיים (חור"מ סימן כג, ד"ה ומהרש"ם, דף יק"ח ע"א) וכ"כ בספר זכור לאברהם אלקלעי (חלק ב חור"מ מערכת א, ערך אונאה, ד"ה ויש עוד דומה, דף כה ע"ב), וכ"כ מהר"ם אמארייליו ז"ל משאלוניקי בשו"ת כרם שלמה (סימן סב)

לאביו מהר"ש. וכ"כ מהר"ר חיים אלגאזי ז"ל בספר בני חיי (חחו"מ סימן רלב הגב"י אות א, דף קנט ע"ד), וכן נראה סברת מהר"ר נסים גבאי ז"ל בשו"ת פאת נגב (חחו"מ סימן מה, ד"ה כתב, דף ק ע"ב). וכ"כ מהר"ר יונה נבון ז"ל (אביו של המחנ"א) בשו"ת נחפה בכסף (חלק א חחו"מ סימן כו, ד"ה אכן אחר ההשקפה, דף קלד ע"ב), וכ"כ מהר"ר רפאל אנקאוה ז"ל ראב"ד מרוקו בשו"ת קרני ראם (חלק א סימן סב, ד"ה אך בנר"ד, דף סז ע"ג) וכ"כ מהר"ר עובדיה הדאיה ז"ל חבר בית הדין הגדול לעירעורים בעה"ק ירושלם ת"ו בשו"ת ישכיל עבדי בקונטרס אחרון לחו"מ (סימן ג אות ד, ד"ה במ"ש עור), וכ"כ מהר"ר יעקב ריישר ז"ל בשו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן קסט), וכ"כ מהר"ר יעקב אורנשטיין ז"ל בשו"ת ישועות יעקב (חחו"מ סימן ח, ד"ה ראשון, דף סט ע"ג), וכ"כ מהר"ר אברהם ענתבי ז"ל ראב"ד אר"ץ זבת חלב בשו"ת מר ואהלות (חחו"מ סימן כא, ד"ה ותמה אני), וכ"כ מהריק"ש בספר ערך לחם (חחו"מ סימן רלב סעיף ג), וכ"כ הרב קרית מלך רב (חלק א מכירה פרק טו ה"ג, דף רד), וכ"כ מהר"א אלקלעי ז"ל בשו"ת חסד לאברהם (חחו"מ סימן טז, דף קה ע"ג), וכ"כ מהר"ר שלמה דרימר ז"ל ראב"ד סאקאלא בשו"ת בית שלמה (חחו"מ סימן ג"ץ, דף ז"ן ע"ד), וכן נראה דעת מהר"ר עוזיאל אלחאיך ז"ל בספר משכנות הרועים (מערכת מ סימן קעא, ד"ה ומעתה הן, דף קצג ע"ב), וכ"כ הגאון רבי חיים מאיר מזרחי ז"ל הדיין מאיזמיר (תלמיד מהר"ד אמאדו ז"ל) בספר בן הרמה על הרמב"ם (שלוחין ושותפין פרק א הלכה ב, ד"ה ורגע אדבר, דף קפג ע"ג), ושכ"כ מהר"ח די סילוה ז"ל בשו"ת פרי חדש שבסו"ס מים חיים (סימן יג, ד"ה האמנם, דף צז ע"א) בשם מהרי"ק (שורש קיא) והרב מהרמ"ך כתב שכן מצא שכתוב בפסקי מהר"ם ריקאנטי ז"ל, ושכ"כ מהר"ם מרוטנבורג, ושכן הוא דעת המרדכי. וכן דעת שו"ת בשמים רא"ש המיוחס להרא"ש ז"ל (סימן שטז, ד"ה ומי, דף ג"ץ ע"א). וכאשר הארכתי בעניי בתשובת עמודי משפט (חלק א חחו"מ סימן ו). יע"ש ותרו"ץ.

באופן היוצא מן המחוב'ר שכל דבר שאפר לנסותו ולטועמו לאלתר ולא עשה כן, איהו דאפסיד אנפשיה, אבל אין כן המדה בעניני המומין, שאין דרך ללכת ולראות אם יש בו מום או לא, דמסתמא אין בו מום, אבל אם יכול לנסות הדבר ההוא בעצמו מבלי ללכת להראות לתגר אפילו לדעת הרי"ף והרא"ש, כיון שלא עשה כן מחל. אבל בדבר שאינו יכול לנסותו מיד, בזה מיירי הרי"ף והרא"ש שאם אחר זמן נתגלה שיש בו מום ולא תבע גם בזה אמרינן שמיד מחל. וכמש"ל, ומעתה כיון ש הטעוהו והראו לו תעודת לידה מזוייפת, הנה גם המגיד משנה לא דיבר דבריו אלא רק בדבר שרגילין לבודקו, אבל בדבר שמאמינו דמסתמא אין בו מום לא אמרינן הכי.

ויתירה מזו הנה לא אמר הרב המגיד את דברו בדבר שיכול לנסותו ולטועמו לאלתר ולא בדקו דאיהו אפסיד אנפשיה, אלא רק באופן שלא אמר לו שהוא טוב, אבל אם מפני שהמוכר אמר לו כי טובים דודיק מייך, ומחמת כן לא בדק הסחורה, מיד כשיראה כי יש בה מום חוזר, ואפילו לאחר כמה שנים, וכמ"ש הגאון מה"ר חיים מרדכי לבטון ז"ל ראש על אר"ץ רבה בשו"ת נכח השלחן (חחו"מ סימן טו, ד"ה אבל מ"מ, דף ס ע"א) אשר מצא לעומתם סברא מנוגדת להרב המגיד, והיא סברת רבינו הרשב"ש בתשובה (סימן שעו), שנשאל על ראובן שמכר חבית לשמעון ואמר לו שהיא שלמה, ושמעון נתן בה יין ונשברה תכף ונראה בה שבר ישו. והלומח תובע דמי החבית והייז. והשיב הרשב"ש. דדמי הייז הוא פטור מהם משום

וְהָיָה לִי גוֹרֵם לְהִיזָק וְהָיָה לוֹ לְלוֹקַח לְבוֹדָקָה, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא בִדָּק קוֹדֵם נִתְּנָה הֵינָן, אִיִּהוּ דֹאֲפִסִּיד אֲנַפְשִׁיָּהּ. אֲבָל בְּדַמִּי הַחֲבִית כָּתַב שֶׁהַמוֹכֵר חַיִּיב אִם נִיכָר שֶׁהִנָּקַב הוּא יֵשֶׁן, וְכַמ־שׁ הָרֵאָשׁ בְּתִשְׁבּוּבָה (כָּלֵל קַב סִימָן ט) לְגַבִּי מִי שֶׁמָּכַר גְּבִינָה וְנִמְצְאָת מְרוּקֶבֶת. ע"ש. עֵינִיךְ הָרֹאוֹת שֶׁלְעֵנִין הֵינָן פֶּטֶר אוֹתוֹ מֵהָאִי טַעֲמָא שֶׁהִיָּה לוֹ לְבִדּוֹק וְלֹא בִדָּק, וְלִעֲנִין דְּמִי הַחֲבִית לֹא חֵשׁ הָרַב לְטַעַם זֶה שֶׁהִיָּה לוֹ לְבִדּוֹק וְחַיִּיבוֹ לְמוֹכֵר, וְזֶה נִרְאֶה הִיפָךְ סִבְרָת הַיֵּשׁ מִי שֶׁכָּתַב שֶׁהִבִּיא הַמַּגִּיד מִשְׁנָה. וּמַחֲמַת כֵּן יֵצֵא הָרַב נִכְח הַשְּׁלַחֵן לְחִלָּק בֵּין אִם הַמוֹכֵר אָמַר לוֹ סֵתָם שֶׁחֲפֵץ זֶה טוֹב הוּא, שְׁבֹזָה הִדְעָתָה נֹתֶנֶת כִּי כָל מוֹכֵר מִשְׁבַּח אֶת הַחֲפֵץ שֶׁמוֹכֵר, כִּדִּי שִׁיקְפָצוֹ עָלָיו לְקִנּוּתוֹ, לְבֵין אִם הִיָּה תִנְאִי מַעֲיָקְרָא לְמִימַר שֶׁמוֹכֵר לוֹ טוֹב, שְׁבֹזָה אֲפֻשֶׁר לֹאֹמַר שֶׁהוּא סִמָּךְ עָלָיו וְלֹא בִדָּק כִּיּוֹן שֶׁהִיָּה תִנְאִי בְּמַכִּירָה. ע"כ"ד. ע"ש. וּבְתִשְׁבּוּבָתִי הַבֹּאֲתִי סִיּוֹעַ גְּדוֹל לְדַבְרֵי הָרַב נִכְח הַשְּׁלַחֵן מִתְּשׁוּבָה אַחֲרָת לְהַרְשֵׁב"ש (סִימָן שִׁמָּה, ד"ה הוּא זֶה, דָּף סח ע"א). ע"ש"ב. וּמִצְאָתִי שֶׁכָּבַר קִדְמוֹ מֵהַר"ר יוֹסֵף נַחֲמוּלִי ז"ל בְּשׁו"ת אֲשֶׁרֶת הַפְּסָגָה (חֲחו"מ סִימָן יג, ד"ה אֲמַנָּם נִרְאֶה, דָּף פט ע"ב), בְּמוֹכֵר שֶׁאָמַר לְקוֹנָה שֶׁאִינוֹ צָרִיךְ לִפְתּוֹחַ אֶת הַחֲבִילוֹת לִרְאוֹת אֵיךְ הַסְּחוּרָה, כִּי הוּא בָּחַר אוֹתָהּ בְּעַצְמוֹ וְהִיא מְשׁוּבַּחַת, כֹּאֲשֶׁר בּוֹחֲרִים לֵאמֹר נֶאֱמַן, וְזֶה הַקּוֹנָה שֶׁמַּע בְּקוּלוֹ וְלֹא פִתַּח לִרְאוֹת אִם כֵּנִים דְּבָרָיו, וּפֶסֶק הָרַב אֲשֶׁרֶת הַפְּסָגָה, לְחִלָּק בֵּין אִם הַמוֹכֵר אָמַר לוֹ סֵתָם שֶׁחֲפֵץ זֶה טוֹב הוּא, שְׁבֹזָה הִדְעָתָה נֹתֶנֶת כִּי כָל מוֹכֵר מִשְׁבַּח אֶת הַחֲפֵץ שֶׁמוֹכֵר, עֲדִי שִׁיקְפָצוֹ עָלָיו לְקִנּוּתוֹ, לְבֵין אִם הִיָּה תִנְאִי מַעֲיָקְרָא לְמִימַר שֶׁמוֹכֵר לוֹ טוֹב, שְׁבֹזָה אֲפֻשֶׁר לֹאֹמַר שֶׁהוּא סִמָּךְ עָלָיו וְלֹא בִדָּק כִּיּוֹן שֶׁהִיָּה תִנְאִי בְּמַכִּירָה. וְכֵן רָאִיתִי שֶׁכָּתַב כֵּן מֵהַר"ר חַיִּים נָסִים רַפָּאֵל מוֹצִירֵי ז"ל בְּשׁו"ת בֶּאֱרַח מִים חַיִּים (חֲחו"מ סִימָן כג, ד"ה וּמֵהַרְשֵׁד"ם, דָּף יק"ח ע"א) לְחִלָּק בֵּין מִפְּרֵשׁ לְהַדִּיא לְמוֹכֵר בְּסֵתָם. ע"ש. וְכ"כ בְּסִפּוֹר זְכוּר לְאַבְרָהָם אֶלְקָלְעִי (חֲלָק ב' חֲחו"מ מַעֲרַכְתָּא, עֵרֶךְ אֲוֵנָא, ד"ה וִישׁ עוֹד דּוּמָה, דָּף כה ע"ב), וְע"ע בְּסִפּוֹר כֶּרֶם שְׁלֵמָה (סִימָן סב), וְכ"כ מֵהַר"ר חַיִּים אֶלְגָּאזִי ז"ל בְּסִפּוֹר בְּנֵי חַיִּי (חֲחו"מ סִימָן רַלֵב הֶגֶב"י אוֹת א, דָּף קנט ע"ד), שֶׁגַּם הָרַב הַמַּגִּיד בִּשְׁם יֵשׁ מִי שֶׁאָמַר מִיִּירֵי בְּמִי שֶׁמָּכַר סֵתָם, אֲבָל אִם הַמוֹכֵר מִפְּרֵשׁ וְהַזְכִּיר מִן אֶחָד וּמִצָּא מִן אַחֵר גְּרוּעַ, אִף הַמַּגִּיד מִשְׁנָה מוֹדֶה דְּחוּזֵר הַמֶּקֶח, דַּע"כ לֹא קָאֵמַר אֵלֶּא בְּמוֹם אֲבָל בְּב' מִינִין חֲלוּקִים לֹא. וְשֶׁכ"כ בְּשׁו"ת פְּנִי מִשָּׁה בְּנַבְנִישֵׁתִי (חֲלָק ב' סִימָן ה"ן). ע"ש. וְעִי' לְמֵהַר"ר נָסִים גְּבִאִי ז"ל בְּשׁו"ת פֶּאֶת נֶגֶב (חֲחו"מ סִימָן מה, ד"ה כָּתַב, דָּף ק ע"ב), וּבְסִפּוֹר מִטָּה שֶׁמַּעוֹן (חֲלָק ג' חֲחו"מ סִימָן רַלֵב הֶגֶב"י אוֹת ח"י, דָּף כז ע"ב). ע"ש. וְא"כ בְּנִדְ"ד שֶׁלֹּא רָק אָמְרוֹ לוֹ שֶׁהִיא קִטְנָה בְּגִיל, אֵלֶּא גַם הִטְעוּ אוֹתוֹ בְּמַכוּוֹן וְהִרְאוּ לוֹ תַּעֲוֵדָה מְזוּיִפֶּת, וּמַחֲמַת זֶה לֹא בִדָּק, הִרִי זֶה מִקַּח טַעוֹת.

וְעוֹד יֵשׁ בְּנוֹתָן טַעַם, שֶׁאִם הַמִּנְהֵג לְבִדּוֹק הַסְּחוּרָה וְלֹא בִדָּק, אִיִּהוּ דֹאֲפִסִּיד אֲנַפְשִׁיָּהּ, אֲבָל אִם אֵין מִנְהֵג הַמֶּקֶם לְבִדּוֹק כְּגוֹן זֶה, וְלֹא בִדָּק, מִיד כְּשִׁימְצָא יָכוֹל לְבַטֵּל הַמֶּקֶח, וְכַמ־שׁ עוֹד רִבִּינוֹ הַרְדֵּב"ז בְּתִשְׁבּוּבָה (חֲלָק ד' סִימָן קֵלֶט), בְּרֹאוּבֵן הַשְּׁלִיחַ שֶׁקָּנָה צִמְרָה בְּשָׂקִי צִמְרֵי הַסְּתוּמִים, וְהִי כַּמְשָׁלֶשׁ חֲדָשִׁים פִּתְחוּ הַשָּׂקִים וְרָאָה אֶת הַצִּמְרָה שֶׁהִיָּה רַע מְאֹד וְהִיָּה מִקַּח טַעוֹת בְּדָבָר וְאוֹנָאָה וְיִתְרָה מִבְּטוּל מִקַּח, וְטוֹעֵן שֶׁמַּעוֹן הַמְשַׁלַּח כִּי לָקַח צִמְרָה רַע כֹּזֶה בְּדַמִּים יָקָרִים כְּדַמִּי צִמְרָה מְשׁוּבָּח, וְאִיִּהוּ דֹאֲפִסִּיד אֲנַפְשִׁיָּהּ שֶׁהִיָּה לוֹ לִרְאוֹת הַצִּמְרָה קוֹדֵם שִׁיקְחָנוּ, וְאִם אֲנִי קִבַּלְתִּי הַצִּמְרָה וְשֶׁהָיָה בְּבִיתִי זֶמֶן מְרֻבָּה הוּא שֶׁמִּנְהֵג הָעִיר הַזֹּאת שֶׁלֹּא לִפְתּוֹחַ הַשָּׂקִים כִּי אִם הַלּוֹקָחִים הָאֲחֵרוֹנִים אוֹמְנֵי הַבְּגָדִים. וְהַשִּׁיב, שֶׁהַדָּבָר תְּלוּי בְּמִנְהֵג, שֶׁאִם אֵין הַמִּנְהֵג קְבוּעַ שֶׁלֹּא לִפְתּוֹחַ הַשָּׂקִים כָּלֵל. כִּי אִם הַלּוֹקָחִים הָאֲחֵרוֹנִים. אֵלֶּא שֶׁמִּקְצָתָם פּוֹתַחִיו וּמִקְצָתָם אִיזוּ פּוֹתַחִיו. אוֹ לְפַעֲמִים

פְּתַחֵי עֵזֶר פְּתַחֵי עֵזֶר פְּתַחֵי עֵזֶר פְּתַחֵי עֵזֶר פְּתַחֵי עֵזֶר פְּתַחֵי עֵזֶר פְּתַחֵי עֵזֶר פְּתַחֵי עֵזֶר פְּתַחֵי עֵזֶר פְּתַחֵי עֵזֶר

פותחין ולפעמים אין פותחין, הדין עם שמעון שהיה לו לראובן לפתוח השקים לראות מה טיבן, וכיון שלא פתח מחל, ואפי' יש בצמר מום, כיון שהוא מום שאפשר לעמוד עליו והוא לא הקפיד, אמרינן ודאי מחל. וכן כתב בעל מגיד משנה, וז"ל: ויש מי שכתב שאם היה הדבר שהלוקח יכול להבחין לאלתר כגון שיכולין לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר לו סתם אינו חוזר. עכ"ל. ואומר אני כי אין בזה חולק שהם דברים של טעם ואפילו אם ימצא חולק לא מפקינן ממונא אפומיה. הילכך צריך לדקדק בזה המנהג כי כפי דברי ראובן אין המנהג כן בקושטנטינא, שהרי הוא טוען על שמעון בטענתו השנייה שהיה לו לראות את הצמר קודם שיקחנו, משמע שהמנהג הוא בקושטנטינא לפתוח השקים, ורחוק בעיני שישתנה זה המנהג ברודוס. וכל שכן שמנהג כזה לא שמעתי, הגע עצמך שמוכר את הצמר הולך לו או שאינו מיושבי הארץ, איך אפשר שלא יפתחו השקים לראות מה שבתוכן שמא תבן הוא מלא או סובין. ולענין זה המנהג צריך אתה לדעת, שכל מי שיטעון "מנהג", צריך להביא ראיה על המנהג בין לאוקומי ממונא בין לאפוקי ממונא, וטעמא דמלתא כיון שהוא לבטל ההלכה, צריך להביא ראיה על המנהג, ואם הביא ראיה על המנהג, אין צריך שיהיה המנהג קבוע על פי חכמים, אלא אפי' מנהג הקבוע על פי חמרין או ספנין מבטל הלכה. וטעמא דמלתא, דכיון דאין מצוי להם בכל מקום חכמינו ז"ל לעשות על פיהם, קבעו הדבר על פי המנהג דלא ליתו לאינצויי. עכ"ל. ע"ש. וכ"כ מהר"ר שמעון מרדכי ז"ל משאלוניקי בספר מטה שמעון (חלק ג חו"מ סימן רלב הגב"י אות יב, ד"ה והנה מהריט"ץ, דף כו ע"ב). ע"ש. ומבואר שאין צריך שיהיה מנהג שקבעוהו חכמים, אלא כל שכן הוא מנהג הסוחרים והקונים, והקונה לא עשה כן הפסיד. וכל דבר שאפשר לעמוד עליו והוא לא הקפיד בודאי שמחל.

והשתא גם בנידון רידן הדרך הוא להאמין בשאלה לשדכן ולא לילך ולבדוק אם החתן הוא בן גילו כפי שאמר או שמא שקר הדבר, ובפרט במקום שהיה מורה באצבע הנה לפניך תעודת הלידה, כי איככה יעלה על דעתו שמא טומנים לו פח יוקשים, והכל שקר נתעה, ומדרך העולם להאמין למה שכתוב בתעודת הלידה, ולא לחקור שמא היא מזוייפת, שהרי מי שבא לישא אשה ולהקים בית בישראל, אין הוא חושד שמשקרים אותו בדבר כזה, כי אילו היה חושד שיש כאן שקר והביאו לו תעודה מזוייפת, לא נושא ממשפחה כזו, וכיון שהם כיזבו בדבר זה, אין הנוהג לבדוק ברישום הממשלה, ופשיטא לי הדבר בכיעתא בכותחא, שיכול לבטל את השידוכין, ואין לו שום קנס, ואדרבא ראוי לב"ד לקנוס את מוציאי התעודה המזוייפת להטעות אותו, משום לפני עור לא תתן מכשול, וראוי שיתנו לחתן מתן יד כי מעתה בוש יבוש בשוקא על שביטל השידוכין, ויש שאינם נושאים מי שביטל שידוכין, והכל בא מפני השקר ששיקרוהו. ופשוט.

וכדברינו כן ראיתי למהר"ד איש הלוי הורביץ ז"ל ראב"ד סטאניסלב בשו"ת אמרי דוד (סימן קכא), בנידון בחור שדיברו לו להשתדך עם בתולה, ומתחילה מיאן בדבר לפי ששפט לפי מראה עיניו שהיתה נראית לו כבת שלוש שנה, ורק לאחר שנשבע לו אבי הכלה שהיא בת כ"ח השתדך עמה, ושוב נודע לו שהיא בת ל"ט שנה. ופסק דרשאי לנתק את השידוך, מטעם אודמנא דמוכח שלא היה מסכים לזה, שהיא היה מסרב בבת שלוש שנים, כ"ש אם היה יודע שהיא בת ל"ט לא היה משתדך עמה, ועל דעת כן לא בא

והטעוהו וכגון שאמרו לו שהיא בת עשרים, ונמצא שהיא בת עשרים וחמש, אם אין זה נחשב בין הבריות למום, אין יכול לבטל השידוכין, ואם יבטלם יתחייב בקנס רפ"ד. ביקש לישא אשה פחותה מבת עשרים, ונודע לו שהיא

בקשר עמה. עכ"ד. ע"ש. וכ"כ בשו"ת באר מים חיים (סימן עז), במי ששידך אשה על מנת שהיא קטנה ונשבע שלא ינתק את השידוכין, ושוב נודע לו שהיא גדולה. ופסק, שהרי זו שבועה בטעות ולא חלה מעיקרא. ועי' מש"כ בספר ערך השלחן (סימן נ אות יד), ובספר אבני האפד (סימן נ אות טו).

רפ"ד הנה מהרי"ל צירלסון ז"ל ראב"ד קעשינוב בשו"ת לב יהודה (חחו"מ סי' צז), בעובדא שאמרו לחתן שהיא בת כ"ז שנה, ונתברר שהיא בת ל"ב, והעלה על פי המבואר בתפארת ישראל עמ"ס אבות (פ"ה קס"ה?) בהגיעו לשלשים שנה כבר נתבטל הכח שבגוף בכל האפשרי, ואין בו עוד כח עלומים, והוי הטעאה גמורה וכפי המבואר בב"מ (ס:): דהוא עבדא סבא דאזל צבעיה לרישיה ולדיקניה. אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: זיבנן. - אמר ליה: יהיו עניים בני ביתך. אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל, זבניה. יומא חד אמר ליה: אשקיין מיא, אזל חווריה לרישיה ולדיקניה. - אמר ליה: חזי דאנא קשיש מאבוך. קרי אנפשיה: "צדיק מצרה נחלץ ויבא אחר תחתיו". צדיק מצרה נחלץ - זה רבא, חזינן דקראו צרה, וכיון דנישואין מקרי מקח, וכמבואר בכתובות (יז.), מי שלקח מקח מן השוק ישבחנו בעיניו. והתם מיירי בחתן שנושא כלה. וכן איתא עוד בכתובות (י:): ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל בר רבי, אמר ליה: רבי, בעלתי ולא מצאתי דם, אמרה לו: רבי, בתולה הייתי. אמר להם: הביאו לי אותו סודר, הביאו לו הסודר, ושראו במים וכבסו ומצא עליו כמה טיפי דמים, אמר לו: לך זכה במקחך. וכן עוד שם (יא:): הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו, והוא אומר לא כי, אלא עד שלא אירסתין והיה מקחי מקח טעות. ע"כ. וטעות במקח חוזר לעולם, רק שלאחר נישואין חוכך הרב לב יהודה הנ"ל להחמיר דלא הוי מום משום חומר אשת איש, לא כן גבי שידוכין הוי טעות דלעולם חוזר. והביא עוד ממש"כ בספר שלחן העזר (סימן ב סעיף ט אות ה) בשם מהרש"ם (חלק ד סימן עז), בחתן שהטעו אותו שהמשודכת היא בת ח"י, ושוב נודע לו אח"כ שגילה קרוב לשלושים שנה, שהעלה מאחר דעד ארבעים שנה ראויה ללדת (ב"ב קיט:): על כן אסור לבטל. ע"כ, והשיג עליו הרב לב יהודה שם שדבריו תמוהים, שהרי בנוגע למלאכות הבית שהיא מחוייבת לעשות לבעלה, וכן בשאר השיעבודים שהיא משתעבדת לו, הרי יש הבדל בין גיל פחות משלושים לבין גיל שלושים בנוגע לכוחות גופניים, ולא עוד אלא שהאשה עומדת אז על מפתן שנת הארבעים שבו היא פוסקת מללדת, ולפי"ז הרי הטעוהו במספר השנים והוי טעות גמורה, וע"כ עתה כאשר נודע הדבר למשודך, אין להכריחו שישאנה. וסיים, שכיון שכבר הורה מהרש"ם להחמיר בזה על המשודך, יש לשית עליו קנס קטן ככל שאפשר. עכ"ד. ע"ש.

אמנם בשו"ת חלקת יעקב (אהע"ז סימן פ) כתב, אודות דו"ד בין המשודך ומשודכת שהיו משודכים זה כשלוש שנים, וקודם החתונה נתוודע להחתן שרימו אותו בשנות הכלה בחמש שנים, שאמרו לו בשעת החיתו שהיא בת כ"ח והיא צריכה להיות כעת לפי חשבון בת ל"א. ונתוודע ע"י תעודת

וכדבריו ראיתי שכן העלה בשו"ת חבצלת השרון (סימן סג), שאם נתברר שהכלה גדולה בשנים מהחתן, ורוצה לבטל השידוך, הנה מבואר בשו"ע (חו"מ סימן רלב סעיף ו), שכל מום שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזירין בו מקח זה, מחזירין. ובנידון רשידוכין אי אפשר לעמוד על המנהג אם מקפידין כל כך לבטל שידוך שכבר נעשה, שיש כאלו שמקפידין בכל שהוא, ויש שאינם רואים בזה

גדולה יותר מבת עשרים, יכול לבטל השידוך, ופטור מן הקנס^{רפה}.

אגרת חכמה

סימן טו חרם ביטול השידוכין

א משעה שנגמר השידוך ונכתבו התנאים, המבטל והחוזר בו מהשידוכין יש עליו חרם הקדמונים, אפילו אם בתנאים שעשו – לא קיבלו עליהם בחרם, ואין היתר לחרם זה אלא רק בהתרת מאה אנשים משלש ארצות כדי להתיר

אגרת חכמה

חסרון כלל. ועל כן זו הלכה העלה, שאם אינה גדולה ממנו אלא רק בארבעה או חמשה שנים אין קפידא כלל, אך אם היא גדולה ממנו הרבה, כיון שא"א לברר אם מקפידין לבטל השידוך מחמת זה, נראה דנהי לענין קנס, שהחתן הוא מוחזק, אי אפשר לחייבו מספק, וישבע שהיא מאוסה עליו מחמת זה וגם שלא ידע מזה כלל ששנותיה מרובים. אבל עכ"פ מידי החרם לא יצא, שבזה ספיקו להחמיר לדעת האומרים דהחרם הוא מדאורייתא. וכתב שמלבד זה, הנה כבר כתבו הפוסקים שכל דבר שהיה יכול להבחינו לאלתר ולא בחן אינו נחשב למום, א"כ אף שיש חולקין בזה, מ"מ כאן בספק חרם יש להחמיר, וא"כ אם היה יכול להבחין וכגון שהיה יכול לבדוק ברישומים של הממשלה ולא בדק, אינו יכול לחזור בו. וע"כ פסק שאין החתן יכול לבטל את השידוך מחמת הגיל. עכ"ד. ע"ש. וכתב בשו"ת נחלת אבי (סימן יא), שאכן אם הכלה גדולה מהחתן בארבע או חמש שנים, צדקו דברי החבצלת השרון דאין קפידא בזה, שכן הוא דרך העולם שלא להקפיד. ע"ש.

הנה ראיתי למהר"י טאייב ז"ל בספר ערך השלחן (חאהע"ז סימן נ אות יד, דף כט ע"ד) שכתב וז"ל: אחד שידך אשה בקנס אם יחזור, ועתה חזר לפי שאמרו לו שהיא גדולה מכ' שנה. מסתברא דאינו חייב בקנס, דבב"ב (ק"ט): אר"ח, נישאת פחותה מבת כ' יולדת עד שישים, נישאת בת עשרים יולדת עד ארבעים, לא נישאת עד ארבעים שוב אינה יולדת. וכתב הרמ"ה שם: למאי נפקא מינה? למיפרש מינה משום פריה ורביה. ע"ש, משמע דגם מ"ש נישאת בת עשרים יולדת עד ארבעים, נפקא מינה לפרוש ממנה משום פריה ורביה. עכ"ל. ע"ש. ונמצא מבואר מדבריו שאין חייב בכסף הקנס, ושלא כדברי הרב חלקת יעקב הנ"ל (חאהע"ז סימן פ). ואפשר דלא פליגי, כי גם הרב חלקת יעקב מסכים על מי שבא בטענה שרוצה אותה שהיא פחותה מכ' שנה כדי שתלד לו עד גיל שישים, שבזה פטור מלשלם הקנס. אכן מי שהתכוין לישא אשה מעל גיל עשרים ונודע שהיא גדולה ממה שהעלה בדעתו בתחילה, בזה תלוי הדבר במנהג המדינה במה נחשב להם למום. ועי' באבני האפד (סימן נ אות טו).

את החרם שלא ברצון, כמו חרם שלא לישא ב' נשים. ויש אומרים שאפשר להתירו בשלושים אנשים בלבד. אמנם אם פוטרים זה את זה מרצונם, אין צריך אלא שיפטרו זה את זה בפני עדים כשרים רפ"ו. ואף שיש פוסקים

עזר 1234567

כתב בהגהות מרדכי ליבמות (פרק ד סימן קח) וז"ל: את כל ונוכחת, הלכה ורוחת, שבחרם תקנת הקהילות אין צריך רק שיפטרו זה את זה בעדים כשרים מרצון נפשם. ומעשה ראיתי בפריס שרבינו יחיאל, והר"ר יצחק מקורביל אספו [את] כל חכמי העיר, והשוו כולם שאפילו אם המשוך הרחיק נדוד שאין צריך להתרת חרם תקנת הקהילות – כי אם שלושים בני אדם משלשה ארצות להתיר החרם שלא מרצונם. ואשר הצריך רבינו גרשום מאה אנשים, אינו רק להוציא[ה] בעל כורחה בגט ע"י הוראת שעה על פי גדולים. ובוה ראיתי גדולים חלוקים, כי יש מפרשים שבכל תקנות רבינו גרשום מאור הגולה צריך מאה להתיר. אך בנידון זה כשפוטרים זה את זה מדעתם, לא ראיתי שום חולק. נאום הצעיר יוסף בר אברהם. עכ"ל. ע"ש. ומבואר שהחרם לענין השידוכין הוא מתקנת הקהילות, ואם רוצים לבטלו שלא מרצונם של אחד מהם, צריך שיהיו שלושים בני אדם משלשה ארצות. אמנם אם פוטרים זה את זה מרצון נפשם, סגי שיפטרו זה את זה בעדים כשרים בלבד. אמנם ראיתי אחד מרבותא קמאי רבינו שמחה דויטרי ז"ל במחזור ויטרי (סימן תקעו, ד"ה והחרם) שחולק בזה, וס"ל שגם חרם זה כשבאין להתירו, צריך שיהיו מאה אנשים, וז"ל: והחרם שמקבלים איש ואשה, צריך כמו כן מאה להתיר, אבל אין צריך משלש ארצות. עכ"ל. ע"ש. וכ"כ בספר כל בו (סימן קטז, ד"ה והחרם ששם), וז"ל: והחרם ששם רבינו גרשון שלא לישא שתי נשים, אין להתירו רק במאה אנשים משלשה קהילות ומשלשה ארצות, כגון ארגון למברדיא"ה צרפת, גם הם לא יסכימו עד שיראו טעם מבורר להתיר, וגם באותו ענין שתהא מבורר. אבל חרם של תקנת קהילות אשדוכין, אין צריך מג' ארצות. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (פראג, חלק ד סימן אלף כב, ד"ה חרם תקנת), שהחרם שמקבל החתן עליו, ג"כ צריך מאה להתיר, וא"צ שיהיו מג' ארצות. וכתב עוד: ואם האחד רוצה לקיים את החרם וחבירו חוזר בו הרוצה לקיים מותר על פטור חבירו וחבירו אסור וקצת רבני צרפת חולקים עליו. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן קצ, ד"ה ומה שתובע), שהמבטל שידוכין, בדין הוא לקונסו, הואיל ומבייש את חבירו ועובר חרם קהילות. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהר"ם מינץ (סוס"י טז) שהוא חרם רבינו גרשום מאור הגולה ותקנת הקהילות. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהרי"ק (סימן כט), בשם רבינו תם, שיש בזה חרם קהילות, וע"כ המשוך אחת מבנותיו לאחר, ואמר לו המשוך סתם: "בתך מקודשת לי", דמסתמא את המשוךת לו קידש, כיון שיש עליו חרם תקנת הקהילות שלא לבטל השידוכין. ע"ש. וכ"כ שנית (סימן פד) בשם הסמ"ג (במצות הקדושין). יע"ש.

אך את זה ראיתי לרבינו הריטב"א בחידושי גיטין (לו. ד"ה ולענין) שכתב: ולענין החרמות שנוהגים היום הקהילות להתיר, ואע"פ שהם שבועה, ושבועה צריכה הפרת חכם ופתח וחרטה, אין טעם מספיק בדבר, אלא שיש לומר כיון שנהגו כן – חזר הדבר כאלו מתנין מתחלה שיתירוהו כל שעה שירצו. לפיכך אם מוסיפו לשונו בחרם – שנראה שעושיז כז כדי שלא יהא לו היתר. כגזו שהתנו "על דעת הקהילות הרחוקים".

הסוברים שאם לא קיבלו את החרם עליהם בפירוש, אין בזה חרם הקדמונים, מכל מקום שומר נפשו ירחק מהם ^{רפ"ו}.

פְּתַחֲיוֹ עֵזֶר 1234567 n-mn
 או כיוצא בזה, אומר רבינו נ"ר דשוב אי אפשר להתירו. עכ"ל. ע"ש. וכ"כ הר"ן בתשובה (סימן מח): ומ"מ כל שהתנו בפירוש שלא יוכלו להתירו, או שאמרו על דעת הקהילות הרחוקות וכיוצא בזה - שמחשבתם ניכרת מתוך דבריהם שהם מוציאים אותו מכלל מנהגם, חזר אותו חרם לדינו, וכל שהוחרם או הודר על דעת רבים אין לו הפרה. עכ"ל. וכן כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תרצה), כל שמחמירין לעתים להחרים על דעת הקהילות וכיוצא בזה שמגלים דעתם שלא יהא להם היתר אי אפשר להתירו. וכ"כ שנית בשו"ת הרשב"א (חלק ג סימן שג): וכן נהגנו אנו עכשיו, שמוסיפים בו: "על דעת הקהילות הרחוקות", כדי שיראה מזה, שאין חרם זה כשאר, שיהא לו היתר. עכ"ל. ע"ש. וכתב מרן בבית יוסף (יו"ד סימן רכח, ד"ה וכתב עוד) שכן מצא בשיטת הר"י ׳ מיניר ז"ל. ע"ש. וכן פסק בשו"ע (יו"ד סימן רכח סעיף כה), שאם התנו בפירוש שלא יוכלו להתירו, או שאמרו על דעת הקהילות הרחוקות, וכן אם הוסיפו בחרם על מנהגם הראשון, כגון התרעות או נאדות נפוחים או כיבוי נרות וכיוצא באלו, גליא דעתייהו דלהחמיר באו ואינו ניתר כשאר חרמות, אלא על ידי שאלה. ע"ש. וא"כ לכאורה נראה שכל שעשו את החרם על דעת הקהילות, שוב אין לו התרה אלא ע"י שאלה, וא"כ הוא הדין יהיה בחרם השידוכין שלא יהיה לו התרה אלא ע"י שאלה – כיון שהוא על דעת הקהילות.

אמנם יש לומר שהריטב"א ושאר רבונות ביארו דבריהם שכל זה דוקא אם נראה שעושין כן כדי שלא יהיה לו היתר, משא"כ בענין חרם הקהילות הוא חרם שמלכתחילה הסכימו בדעתם שאם יסכימו שניהם לבטל השידוכין מרצונם, סגי בב' עדים. ואם מבטלין אותו בעל כורחו של אחד מהם, בזה יצטרכו שלושים אנשים, ויש לחרם ההוא היתר גמור. וכן ראיתי שכתב להדיא בשו"ת הרשב"א (חלק ג סימן שכט), וז"ל: ומה שנהגו בקהילות להחרים ולהתיר לעצמן, היינו מדין המנהג, דכל זה שנהגו, הרי הוא כאלו התנו בשעת החרם שיוכלו הם להתירו, והווי להו כנדרי האשה, וכטעמיה דרב פנחס, דאמר: כל הנודרת, על דעת בעלה נודרת. ועל כן אני אומר: דהתרת חרמי הקהל אינו מועיל למה שעבר, אלא מכאן ולהבא, כהפרת הבעל דמיגז גיז; אבל חכם, עוקרו מעקרו. ולפיכך, נהגו להתיר אפילו הם עצמם, ואפילו אותן שאין שם כל הנקשרים בחרם, שעל דעת כן החרים. עכ"ל. ע"ש. ומבואר שכך הוא המנהג להתיר בכה"ג הרי כאילו התנו מעיקרא שלזה היתה כוונתן, וכן כאן שמתירין בלי שאלה, וכ"כ הרשב"א שנית (חלק ה סימן רכ, ד"ה תשובה): אלא שנהגו בכל המקומות שבישראל בחרם הקהילות, שהם בעצמן מתירין לעצמם, מבלי פתח וחרטה. והטענה שאנו סומכין עליה בזה, הוא מפני דכל דנהגו להחרים ולהתיר, כל שהם מחרימין, הרי זה כאלו התנו: לא יהא חרם זה נוהג, אלא עד זמן שנרצה. אבל כל זמן שנרצה, יהא בטל. ואע"פ שלא התנו כן בפ"י, כאלו התנו דמי. עכ"ד. ע"ש.

^{רפ"ו} כן העליתי בעניי בזה בשו"ת עמודי משפט (חלק ב חאהע"ז סימן ח). יע"ש ותרו"ץ.

ב. נוסח החרם שבשטר התנאים. העתק הרב נחלת שבעה (סימן ח) נוסח שטר תנאים אשכנזית. ובספר נתיבי עם (חלק ב עמוד ד, ה) הובא נוסח שטר תנאים ספרדי.

ג. נוסח שטר שידוכין הנהוג בעה"ק ירושלם תובב"א בין עדות המזרח ^{רפ"ה}: בשעת ברכה רוחה והצלחה, ובמזל צומח ועולה יפה, בפני עדים החתומים מטה, נגמרו השידוכין המבורכים של החתן המפואר הבחור החשוב פלוני בן למעלת ה"ה יצ"ו, עם הכלה הכלולה בתולתא שלימתא יעלת חן וכלילת יופי מרת פלונית תמ"א בת פלוני יצ"ו, על פי התנאים העשויים כתנאי בני גר ובני ראובן ^{רפ"ט}, כאשר נבאר הלאה, יה"ר שיעלה זוגם יפה יפה, כיר"א: אלו

הנה ^{רפ"ה} יש שני נוסחאות לשיטרי שידוכין הנוהגין פה עה"ק ירושלם תובב"א, האחד הוא נוסח שהרפ"ט הדיין מהר"ר עמרם אבורכיע ז"ל משכונת נחלת אחים בעה"ק ירושתי"ו והיה חתנו של המעיין הגדול רבי יוסף הכהן ז"ל (ראש ישיבת "טובו ישבעו" בעיר העתיקה, ומח"ס תקפו כהן), ובסוף ימיו היה רבה של העיר פתח תקוה, בספר נתיבי עם (חלק המנהגים וההלכות, חאהע"ז סימן כו, עמוד שפא). והשני הוא הנוסח שהביא מהר"ר אברהם מונסה נר"ו כיר"א שהיה ספרא דדיינא בבית דינו של מהר"ר יעקב עדס ז"ל ומצטרף כדיין שלישי, בספרו פדה את אברהם (חלק א נוסחי שטרות, שטר שידוכין, עמוד רב"ץ), והנה יש בזה מה שאין בזה, ונראה כי השטר שהרפ"ט בספר פדה את אברהם הוא יותר דווקא, וחיברתם לנוסח אחד, ויש כמה מקומות שכתבו וכו', והייתי צריך להשלים את הנוסח על פי הנוסח המקובל אצל רבותינו ראשונים ואחרונים, ועל פי מה שנמצאתי בשטרות ישנים, וצינתי כל דבר במקומו. ראה להלן ותרו"ץ.

^{רפ"ט} הנה מוזכר כאן שהשטר נעשה כתנאי בני גר ובני ראובן, ובאמת אין כאן תנאי בני גוב"ר, כי אין התנאי כפול, ושאר התנאים, ויש לעיין בזה אי מהני מה שכותבין בו לשון: "ע"פ התנאים העשויין כתנאי בני גוב"ר", אי הוי כאילו כתבו התנאי מפורש בו, שלשון זה מציל לומר שכל השטר נעשה כתנאי בני גוב"ר, ואפילו שאין התנאי נזכר במפורש די בזה. והנה כתב מור"ם ז"ל בספר המפה (אהע"ז סימן לח סעיף ג): יש אומרים, דאפילו לא פירש כל דיני תנאי, רק אמר סתם שמתנה כתנאי בני גר ובני ראובן, הוי תנאי גמור. ובא לציון איזהו מקורו מהגהות מיימוניות (אישות פרק ו). וכתב בחלקת מחוקק (אות ג), והובא בבאר היטב (אות ט) כי בהגהות מיימוניות לא החליט את הדבר, רק כתב בלשון שיכול להיות שמועיל בלא כפילת התנאי. ע"ש. ואלו דברי הגהות מיימוניות: אומר ר"י, כי שמא אם אדם אומר סתם שיהא תנאי כזה כתנאי בגוב"ר, יכול להיות שמועיל בלא כפילת התנאי. ע"ש. וכ"כ בסמ"ג (עשין נ). וכ"כ בספר התרומה (סימן קל), ובמרדכי גיטין (סימן תלא) בשם ר"י, שאם נתנו סתם על מנת שימזג ופירש שיהא תנאי זב כתנאי בגוב"ר. יכול להיות שמועיל בלא כפילת התנאי. וכו' הוא דעת הרא"ש בתשובה (כלל פא סוס"י א) שהביא

מהעיסור בשם הגאונים, דאף בממון בעינן תנאי כפול. הלכך יש לדקדק בשטר זה, אם כתוב בו תנאי כפול, או כתב בסוף השטר: וקנינא מיניה כחומר כל תנאין וקנינן העשוין כתיקון חכמים, כמו שרגילין לכתוב בארצנו בכל שטר שיש בו תנאי, הרי התנאי קיים והמעשה בטל, כיון שעבר על תנאו ומכרה, חזרה המתנה אצל אביהם, וירשו שני אחים. ואם לא נכפל התנאי, התנאי בטל והמעשה קיים, ותשאר מתנתו בידו. עכ"ל. וכ"כ שנית (כלל עב סימן ג), דאם נעשה כמשפטי התנאים, או אם היה כתוב בשטר המתנה: "והתנאים הללו נעשו כדין תנאים המקויימים", או שכתוב בו: "כתנאי בגוב"ר", אז התנאי קיים. ע"ש. וכן פסק מרן בשו"ע (חור"מ סימן אר"ם סי"ב), וז"ל: בד"א, כשהיה תנאי זה כדין התנאים הקיימים על הדרך שנתבאר בטור אבן העזר סימן ל"ח, או שכתוב בסוף השטר: וקנינא מיניה כחומר כל תנאים וקניינים העשויים כתיקון חכמים, שאם לא כן המתנה קיימת והתנאי בטל. עכ"ל. ע"ש. וכתב מהר"ר דוד צבאח ז"ל דומ"ץ אודידא במרוקו בשו"ת שושנים לדוד (חלק ב חור"מ סימן טז, ד"ה עוד מצינו תרופה, דף ג"ץ ע"ב), שלשון זה מספיק, ואין צריך שיכתוב כתנאי בגוב"ר, דכגילוי מילתא שגילה דעתו דתנאי גמור קא עביד סגי. וכ"כ מהרשד"ם (סוס"י סט), בענין שטר המתנה שהקניית לאה לחתנה מהיום ולאחר מיתה – כל נכסי עזבונה שימצא לה בשעת מיתה בין מעות או מטלטלין, וכתב שהמתנה בטלה כיון שאין המעות נקנין בק"ס. ואע"פ שכתבו והעידו שנעשה השטר בכל תיקוני הסופרים. ע"ש. ועמ"ש"כ להעיר בזה מהר"ר רפאל אנקאוה ז"ל ראב"ד ראבאט במרוקו בספר פעמוני זהב (סימן אר"ם סעיף יב, דף קלח ע"ג). ע"ש.

אלא שראיתי למהר"ר רפאל חיים בנימין פרץ ז"ל דומ"ץ גאליפול בספר זכרנו לחיים (חלק א מערכת ש, ערך שטר אות ד, דף קט ע"א) ששטר שכתוב בו כתנאי בני גד ובני ראובן, ולא כפל את התנאי, לא מהני ואין מוציאין מן המוחזק. ובא לציון שכן כתב הרד"ך (בית כח), וכ"כ הרשב"ש (סימן קפו), וכ"כ הראש"ל אור היר"ח בשות חקרי לב (חאהע"ז סימן נ), דלא מהני תנאי כזה, אע"פ שכתב כתנאי בגוב"ר, כל שלא כפל התנאי. וכ"כ שנית (מהדו"ב חור"מ סימן יב). ע"ש. וכ"כ בנו בספר ארח משפט (סימן ז"ר, הגה"ט אות י, דף לק"ח ע"א). ע"ש. וכ"כ מהר"י הלוי ז"ל בתשובה (סימן יח, דף מג ע"א) שכתב וז"ל: ועוד אפילו יהיה כסברתך וכו', צריך להיות התנאי כפול, ושאר משפטי התנאים וכו', וכתב מהרד"ך (בית כח) וכו'. ע"ש. והעיר עליו מהר"ח מרדכי לבטון ז"ל בשו"ת נכח השלחן (חאהע"ז סימן טו, ד"ה וראיתי, דף כו ע"א), שיותר מזה היה לו להוכיח ממש"כ הרד"ך (בית י), שהגם שכתוב בכתובה תנאים גמורים בתנאי בני גוב"ר לא מהני אלא משום דבנדר"ד הוי התנאי עם האפורטופוס שהוא במקום האב שפיר מהני אם כתוב בתנאי בני בגוב"ר, ומשום הכי הביא למש"כ בבית כ"ח. עכ"ד. ע"ש. וכ"כ הרב דינא דחיי (חלק ב דף ח ע"ג) שהביא דברי הר"י הנ"ל, וכתב שנראה דבכה"ג אזלינן לחומרא, ולא הזכיר כלל את דברי הרא"ש הנ"ל. והנה כל אלו הפוסקים מקור דבריהם הוא מהגהות מיימוניות הנ"ל, שלא החליט את הדבר. ולא הזכירו לדברי מור"ם ז"ל, ושכן נראה דעת מרן ז"ל.

ומהר"ש אביטבול ז"ל ראב"ד צ'פרו במרוקו בשו"ת ישמח לבב (חור"מ סימן ג, ד"ה פש גבן), כתב שנראה לחלק בין נידון הרא"ש לנידון הגהות מיימוניות, שבהגהות מיימוניות נסתפק באדם המתנה על חבירו בלשונו זה כתנאי בגוב"ר. ולא מיירי כלל בלישנא דסהדי. ובוה הוא דמספקא לו

פְּתַחֵי עֶזֶר

דאיכא למימר דבעינן שיפרש למשפטי התנאים בהדיא, דמה יושיענו זה שאמר כתנאי בגוב"ר, ועינינו רואות שלא נעשה כמוהו, וגם איכא למימר לאידך גיסא, דכיון דגלי דעתיה דלתנאי גמור איכוון, בהכי סגי. משא"כ הרא"ש מיירי להדיא בלישנא דסהדי דסמכין עלייהו דעבדי הכי בפועל, ובזה ליכא מאן דפליג. וכתב, מהתימה על הגדולים דלא נחתי לחלק בהכי. ושוב הביא מהרב מעשה חייא (סימן ט) שכתב כן לפרש דברי הרא"ש. עכ"ד. ע"ש. ונדפס פסקו זה ג"כ בשו"ת אבני שיש (חלק א סימן קח, ד"ה פש גבן). וכ"כ הרב פרח מטה אהרן (חלק ב סימן ט). וכ"כ בספר ישא ברכה (דף קעז ע"ד), לפרש שהרא"ש מיירי שעשו כן להדיא, ובאו העדים בעדותן לומר כי היה תנאי בגוב"ר, ועל כן מהני.

אולם בערך שי (אהע"ז סימן לח סעיף ג) כתב שכיון שכתב הרא"ש שנעשה כחומר כל התנאים, וכן בתשובה השניה כתוב, שנעשה כדין כל התנאים, וכ"ף הדמיון אפשר לפרש בתרי אנפי, או שבפירוש התנה כן, או שאמר שיועיל כחומר כל התנאים. ויותר נוטה לומר מדלא כתיב שנעשה כחומר כל התנאים, דהכא מיירי שלשון זה מועיל אפילו שלא נעשה כמשפטי התנאים כלל. ע"ש. וכ"כ מהרשד"ם (חחו"מ סימן רסב), לבאר כן דעת הרא"ש. וכן כתב הראש"ל אור היר"ח ז"ל בשו"ת חקרי לב (סימן ל, דף סב ע"ג), שכן דעת הרא"ש. ע"ש. וכ"כ מהר"ק קדישוויץ ז"ל בספר תולדות יצחק (סימן צב), דמלשון הרא"ש משמע דמהני אמירת כתנאי בגוב"ר אף לענין מעשה קודם לתנאי. ע"ש. וכ"כ מהר"ש עמאר ז"ל בשו"ת דבר שמואל (חחו"מ סימן ק), שכן נראה מלשון הרא"ש, וסיים שעל דבר זה סמכו רבותינו וקדמונינו לכתוב לשון זו בשטרות. ע"ש. וכ"כ מהר"י אייבשיץ ז"ל בספר בני אהובה (אישות פרק ו הלכה ד, ד"ה והנה בהגהות), דאף שאפשר לומר כי אין ראיה מדברי הרא"ש הנ"ל, מ"מ הדין דין אמת, ואפשר להכריע כן מסברא, דהא גילוי דעת מהני, וכ"ש כשהוא אמר בפירוש כתנאי בגוב"ר, אין לך גילוי דעת גדול מזה שחפץ הוא בתנאי, והוי כאותם דברים שאין צריך בהם כפילת התנאי וסגי בגילוי דעת. ואפשר שספיקו של הר"י הנ"ל היה משום שאפשר דאיכא דעות שאפילו באתרוג שבודאי רוצה בעל האתרוג שיחזירהו לו, בעינן שיהיה תנאי כפול, ולא מהני גילוי דעת, וכמבואר ברא"ש ב"ב (פרק ח), וא"כ לדין דקיי"ל דלא צריך באתרוג תנאי כפול, מהני גילוי דעת, נפשט ספיקו של הר"י. עכ"ד. ע"ש. וכ"כ בצידה לדרך (מאמר ג כלל א פרק ז) שאם אמר כתנאי בגוב"ר, אע"פ שלא הזכירם, מועיל התנאי. ע"ש. וכ"כ בספר טיב קידושין (אהע"ז סימן לח אות ז, דף סד ע"ב), שאפילו אם הקדים תחילה ואמר מעשה ואח"כ התנאי, לא איכפת לן במה שהקדים המעשה, ורואים דבריו הראשונים כאילו אינם, כיון שאמר כתנאי בגוב"ר, ויש בכלל לשון זה תנאי קודם למעשה כדינו. ע"ש. וכ"כ בספר המקנה (קונ"א סימן לח סעיף ג, בהגה). וכ"כ בספר עמק המלך (אישות פרק ו הלכה ד). וכ"כ בספר תפארת יעקב (אהע"ז סימן לח אות ט). ע"ש. וכ"כ מהר"ח פרחיא ז"ל בשו"ת תורת חסד (סימן ק), שאין שום חולק על ההגהות מיימוניות הנ"ל. ע"ש. וכ"כ מהר"ר חיים מרדכי לבטון ז"ל בשו"ת נכח השלחן (חאהע"ז סימן טו, ד"ה ואשובה, דף כו ע"א), שאם כתבו כתנאי בגוב"ר, אין לך משפטי התנאים יותר מזה. ע"ש.

ובשו"ת הרשב"ש (סימן קפז) כתב בנידון ידיה שהיה כתוב בשטר שפלוגי גירש את אשתו על תנאי מסויים, וכתב, שלפי שלא כפל התנאי, הרי התנאי בטל. ואע"פ שכתוב בסוף השטר

הם התנאים אשר מצד החתן ואביו יצ"ו; זה יצא ראשונה; בפנינו עדים החתומים מטה נתחייב החתן פלוני הנז' בקנין גמור ושלם במנא דכשר למיקניא ביה מקנת כסף לפום דינא כתקנת חז"ל, שלא ישדך ושלא יארס ושלא יקדש לשום נברא שבעולם כי אם למשודכתו פלונית הנז' ר"ע - בזמן

והרי הוא כתנאי בגוב"ר, אין דבר זה מועיל כלום, כיון שאנו רואים שאינו כתנאם, וכדומה לזה כתבו הגאונים והרא"ש (הובא ברכינו ירוחם במישרים נתיב טז חלק א דף מט ע"ג), בשטר שיש בו אסמכתא וכתוב בו: "ודלא כאסמכתא", שאינו כלום, שכיון שאנו רואים שיש בו אסמכתא, אינו מועיל מה שכתוב דלא באסמכתא. וכן הוא בנר"ד שכיון שהתנאי אינו כתנאי בני גוב"ר, מה מועיל מה שכתב בסוף, והוא הוא כתנאי בגוב"ר. עכ"ר. ע"ש. ותמה עליו מהר"א אלפאנדארי ז"ל מאיזמיר בספר יד אהרן (חאהע"ז סימן לח הגה"ט אות ב), דאיך כתב היפך דברי הגהות מיימוניות והרא"ש הנ"ל. ומה שהביא ראייה מדברי הרא"ש לענין אסמכתא, אינה ראייה, דשאני התם שהוא היפך ממש, שהרי יש בו אסמכתא, והוא בהיפך ממה שכתוב: "ודלא כאסמכתא", וזה ברור, וסיים, דאמירת בגוב"ר לא מהני רק לענין כפילת התנאי, דזה לא הוי בהיפך אלא שקיצר ואמר כתנאי בגוב"ר. אלא שלענין שאר משפטי התנאים לא מהני כיון שהוא היפך בגוב"ר, אבל בזה שלא כפל תנאו וכתב כתנאי בגוב"ר, מהני, דהא לא הוי להיפך ממה שכתוב בשטר. ע"ש. וכן תמה עליו בשו"ת בעי חיי (חושן משפט חלק א סימן עו). ובשו"ת חקרי לב (סימן ל, דף סב ע"ג). ע"ש.

^ר הנה לכאורה הא הוי קנין דברים בעלמא (ב"ב ג.), דהא מקבל עליו שלא ישרך ולא יעשה כו"ך, והוא דברים בעלמא ומה הקנה זה לזה, ולא ידעתי לשם מה עושים כאן הקנין. וכבר כתב הסמ"ע (חור"מ סימן רמג אות יב), דדוקא אם עושין קנסות למי שיעבור על התנאים מהני הקנין, שהוא דבר שבממון ומקנה לו ממנו שיהיה משועבד לו ממנו סך הממון אם לא יקיים מה שקיבל עליו, אבל קנין על חיוב שישאו זה את זה גרידא, לא מצינו דהו"ל קנין דברים. ומשום הכי נראה שרגילין לכתוב בתנאים ערבים בעד הקנס, דאילו ערבים לישא זה את זה לא חל עליו הקנין. ע"ש. וכ"כ בשו"ת הר"י מיגאש (סימן קלה, ד"ה תשובה), שאם עשו קנין לישא זה לזה והחזור בו ישלם ק' דינרים, הוי קנין דברים בעלמא. וכ"כ בשו"ת הרא"ש (כלל לד סימן ג). ע"ש. וכ"כ בנתיבות המשפט (חור"מ סימן רג"ם חידושים אות ז). וכ"כ בשו"ת מים רבים (סימן ט). וכ"כ בשו"ת זרע אמת (חלק ב חיו"ד סימן צד וסימן קב). וכ"כ בשו"ת אמרי שמעון (סימן יד). וכ"כ בתפארת צבי מגלוגא (סימן עח), שכל קנין שעושין שיעבור שישאו זה את זה, אין הקנין חל עליו. וכן מבואר בשו"ת תרומת הדשן (סוס"י רז) בנידון שעשו קנין סודר שינשאו יחד, ואח"כ שלח החתן סבלונות, שלא עלה על דעתם שיגמרו הקידושין ע"י החליפין, אלא קנו זה מזה שלא יחזרו בהם, כמו שעושין כמה פעמים שקונים זה מזה ע"י קנין סודר דברים שאין הקנין נתפס עליהן, וכמ"ש הרמב"ם (סופ"ה דמכירה), שנוהגים בהרבה מקומות לעשות קנין סודר בדברים שאין לקנין טעם בהם, אלא עושין כן כדי להודיע דמה שאמר: "וקבל עליו לעשות", אינו בדרך שחוק והיתול. ע"ש.